

*brez konca, sebičnost brez ozirov, slepo, nepremišljeno uživanje svetnih lažidobrin.*

*In zato, ker vidim i tebe, in mi je tako težko zate in s teboj za naš rod; zato ti pišem te besede, zato bi tako srčno želel biti vrtnar tvoje duše.*

*Ker iz ljubezni je vse dobro, in je ljubezen Bog, ki je dobrot, lepa in neskončna.*

*Pozdravljena, nežna sestrica, da si mi zdrav, bistri bratec moj!*

*Anton Žužek.*

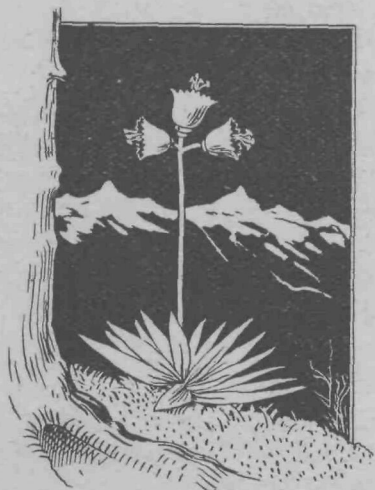


Josip Vandot:

## Roža z Mucne gore.

Povest.

1.

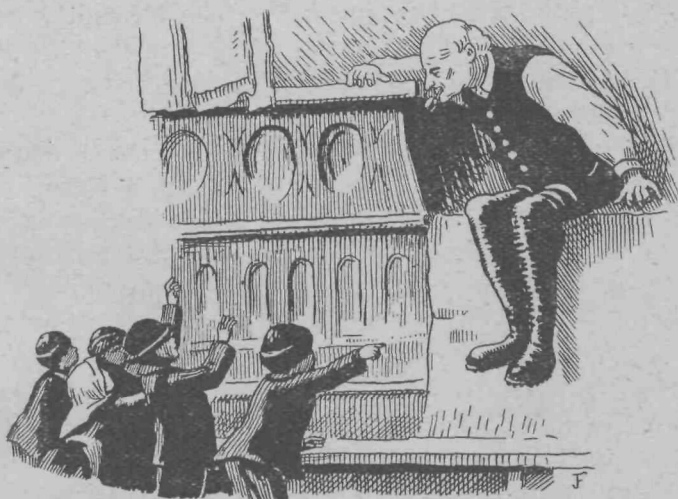


Natanko se pač ne morem spomniti, koliko let je že minilo od takrat, ko je bil Lipnikov Gab star deset let. Toliko pa vem vseeno, da je preteklo od takrat šestdeset let, če ne že več. Pravijo, da je bilo čudno leto takrat. Pozimi je bilo tako malo snega, da niso mogli spraviti niti snega s strmih senožeti, ki se razprostirajo po visokem, samotnem gorovju onkraj Podkórena. A mraz je pritiskal tisto zimo, strupen mraz, dá so zamrznile vse vode po zagorski dolini. Ljudje so se zavijali v debele, kosmate ovčje kožuhe, če so le stopili na dvorišče. Okna so zamrznila, in skozi debele ledene rože ni moglo posijati niti sonce, ki se je plazilo ves dan ob

razdrtih grebenih snežnikov, obkrožajočih tiho, ozko Planico. Huj, in vaškim paglavcem so zmrzovala ušesa, ščinkovec jim je sedal na rdeče nosove, in niso jim pomagale niti črne madre niti debele volnene nogavice in rokavice! Javkali so in se stiskali k zakurjeni peči, dokler se stari oče

ni naveličal njih javkanja. Stari oče je sedel na grelici (zapečku), čedro je kadil, goste dime je pihal in se je jezil na razježeno otročad. No, paglavci so ga res ubogali, toda samo za nekaj hipov. Pa so pričeli spet javkati in se togotiti na zimo, ki je ni hotelo biti ne konca ne kraja. Pa je stari oče spet zagodrnjal in se zjezil — oj, vso zimo je godrnjal in se jezil tam gori na gorki grelici.

Pa nazadnje je le prišla pomlad, in tisto pomlad je dopolnil Lipnikov Gab res deset let. Pomlad pa je bila lepa, da še nikoli take v zagorskem svetu. Paglavci so se oddahnili, a še bolj se je oddahnil stari oče na grelici, ker mu ni bilo več treba, da posluša javkanje in vreščanje razježenih paglavcev. Zadovoljno je pihal sivkaste dimčke iz svoje čedre in čakal, da postane solnce še bolj gorko in veliko. Čakal je in godel sam pri sebi neko čudno, staro pesem, ki je ne pozna več današnji mladi svet. Solnce je pa kukalo skozi nizko okence, po podu so se igrali nebogljeni



pomladanski žarki in so se zibali lahko, lahko nad črešnjevo, belo pogrnjeno mizo... »Hencajte — no!« se je namuznil stari oče. »Pa bo le solnce že zadosti gorko, da mi malo pogreje stari, skrivljeni hrbet. Pojdem pred hišo in se vsedem na klopico, na tisto mojo klopico...«

Že se je pripravljaj, da se skobaca z grelice. A tisti hip se je pripodila v hišo razježena otročad in je vpila vse vprek in vikala, da je šlo staremu očetu skozi ušesa. Pa je res spet stari oče zarobantil, na vso moč je zarobantil in se je napol dvignil na grelici. — »Mir, vam rečem!« je zavpil, da se je potreslo po izbi. »Ti nesrečni nepridipravi! Kako ti vrišče in mislijo, da sem jaz svoja ušesa ciganom ukradel... Ali bo mir? Ho — ali bo ali ne?«

Toda otročad ga ni poslušala, ampak je vpila in vreščala naprej. Vpila je pa tole: »Stari oče, vi stari oče! Na Mucno goro pojdite pogledat! Pa boste nekaj videli, stari oče! Čudna reč je na Mucni gori... Taka

roža tam raste — joj, kako čudna! Še nikoli nismo videli take rože... Pa tudi vi gotovo še ne, stari oče! Res, pojdite z nami, boste videli tisto čudno rožo... O, tudi vi ji ne boste vedeli imena, kakor ga tudi mi ne vemo... Kar z nami pojdite, stari oče, pa vam pokažemo čudno rožo...»

Stari oče ni več vpil, ampak je poslušal otročad in se čudil njenemu govorjenju. — »Hencajte — no!« je zagodrnjal. »Čudno se vedejo danes ti paglavci in gotovo ne lažejo. Pa bi le šel z njimi na Mucno goro, da pogledam, kaj je s tisto rožo. Saj, kaj bo to — na Mucno goro! Kostiči si malo razmajem v solncu medpotoma... Ne bo mi škodilo — hencajte no, ne bo mi škodilo...»

Pa se je stari oče res skobacal z grelice. Topel, volnen suknjič si je oblekel in je poveznil na glavo črno madro. Grčavo palico je vzel iz kota, pa se je napotil iz hiše. Stopil je na cesto in šel počasi po nji. Okrog njega se je pa drenjala otročad, vsa nemirna in zasopla, pa je čebljala venomer, čebljala samo o čudni roži, ki je zacvetela na Mucni gori... »Videli jo boste, stari oče!« so gostoleli otroci. »Kmalu jo boste videli. Saj ne raste prav na vrhu. Tam na trati raste — za tistimi tremi macesni, ki so menda stari že sto let. Tam boste videli tisto čudno rožo, stari oče! Pa ji ne boste vedeli imena...»

»Hm,« je godel stari oče in je stopal počasi, počasi naprej, pa se je opiral ob grčavo palico. In so dospeli iz vasi do zelenega hriba, ki se dviguje onkraj vasi strmo navkreber. Šli so po ozki stezi med nizkim grmovjem in so kmalu prišli do treh debelih, s sivim lišajem poraslih macesnov, ki so samovali med krivenčastim grmičjem. — »Tam zadaj raste čudna roža,« so skoro šepetali otroci. »Oh, skoraj se ne upamo blizu. Strah nas je... Pa ker ste z nami vi, stari oče, pa le gremo in vam pokažemo tisto rožo... Glejte jo, stari oče! Tam pri tretjem macesnu, vidite?... Ali jo vidite, stari oče? Ali jo vidite?«

Stari oče je stopil za macesen in je res ostrmel. Zagledal je tam na mahoviti trati veliko, košato rožo, ki je bila zares čudna. Na dolgem, debelem stebelu, okrog in okrog obdanem od rumenih, suličastih listov, so tičali trije vijoličasti cveti. Široke, zobčaste čaše so imeli ti cveti, in dolgi, rdeči pestiči so moleli iz čaš in se tresli polahko, polahko v pomladnem vetrecu, ki je vel nad Mucno goro. Čudovit in težak vonj je dehtel od rože, da je človeku jemalo sapo... Stari oče je gledal tisto rožo, z glavo je majal in je ponavljal venomer: »Hm, hencajte no, hm...»

»Stari oče, kako je ime tej čudni roži?« je izpraševala otročad nestrpno. »Ali veste vi, stari oče? Ali ste že videli kdaj tako rožo? Dajte, povejte nam, stari oče!«

Stari oče je pa le zmajeval z glavo ter pomišljal in pomišljal. Na posled je šinil z roko preko čela, madro si potisnil malce nazaj in izpregovoril: »Hm, otročički, hm... Nisem še videl v življenju take rože. A slišal sem o nji, že mlad slišal... Ta roža se imenuje roža-ponoža. Vsakih sto let zacveti enkrat na Mucni gori, pa — — naznanja samo nesrečo. Oj, nesrečo za tistega, ki je tako predrzen, da se jo upa utrgati.

Otročički, pustimo rožo-ponožo, da se nam ne dogodi kaj hudega. Domov pojdimo in pozabimo na to rožo-ponožo!«

Stari oče se je okrenil in brž pričel stopati po stezi navzdol. Pa tudi otročad se je obrnila in je šla za njim. Samo Lipnikov Gab je postal pri roži, tisti Lipnikov Gab, ki je bil res dopolnil tisto pomlad deseto leto. Pa je bil Gab res drzen. Še celo z roko se je dotaknil čudovite rože, posmejal se, pa je rekel na glas: »Če si tudi čudna, ti roža-ponoža, pa jaz se te nič ne bojim. Še celo utrgal bi te in te zateknil za klobuk, če bi se ne bal starega očeta. Pa bi me gledali ljudje in bili nevoščljivi, da nosim tako lepo rožo za klobukom. Kar utrgal bi te, ti roža-ponoža!«

»O ti pob nesrečni! Ali mi greš hitro od rože!« je zavpil stari oče, obrnjen nazaj, in zažugal z grčavo palico. Gab se je tedaj vendarle premislil, pa pritekel k staremu očetu in dejal: »Saj nočem rože-ponože, oče! Še doteknil se je ne bom, pa če je še tako lepā. Le brez skrbi bodite, oče!«

Stari oče ga je pogledal prav ostro. Potem so šli počasi po hribu navzdol in so se vedno bolj bližali ozkemu trgu na vasi. Mimo njega je tekel in šumel gorski potok Krotnjek. Na trgu so pa obstali vsi začudeni in so gledali na silno, kosmato zver, ki jo je držal na močni verigi velik in močan dedec. Čudno je bil napravljen ta dedec: ves je bil črn po obrazu in je imel tudi črne, strašne brke. Z levico je vihtel debelo gorjačo, z desnico pa vlekel za močno vrv, ki je bila na njo privezana kosmata zver. Dedec je govoril in hropel s hudim glasom, zver pa je stopicala in se je vrtela na zadnjih nogah, kakor da pleše. Pa je brunčala in godla strahovito in je pokazala tupatam bele, ostre zobe.

Otročad se je stisnila k staremu očetu, ker je je bilo strah neznanе zveri. A stari oče jo je tolažil in rekel: »Ne bojte se, otročički! Nič vam ne stori ta zver. Saj je priklenjena na verigo. In tudi železen obroč ima v nosu, da ne more kamorkoli... Medved je to, otročički, medved, ki pleše tako, kot ga je naučil tistile mož... Ne bojte se, otročički, nič ne bo hudega!«

Medved je plesal, godel in momljal in je sršel po otročadi. Tuji, črni mož je pa vpil nad njim in ga priganjal s palico. Otroci se niso upali blizu, ampak so gledali samo od daleč. Le Lipnikov Gab se je opogumil in je stopil bliže. Radovedno je ogledoval silnega medveda in črnega moža, pa se jima je čudil. — »Hm,« si je mislil, »kako lepo pleše ta zverina! Grd je medved — to je res. Pa jaz se ga toliko bojim kot mačka doma in bi ga tudi držal na verigi kakor tistile mož. Pa bi ga priganjal — hopsa — hop... Kaj, ko bi stopil k možu in bi ga prosil, naj mi malo prepusti medveda. To bi jaz nagnal kožuharja! Pri meni bi plesal še lepše ko pri črnem dedcu... Kaj? — Kar poprosim ga...«

In Lipnikov Gab je stopil bliže. Za suknjič je potegnil tujega moža, pa mu je rekel: »Slišite, stric? Lepo vas prosim, pustite malo medveda meni! Jaz se ga nič ne bojim... Za verigo ga bom držal in ga naganjal — hopsa — hop! Pa boste videli, meni bo še lepše plesal kakor vam. Lepo prosim, stric!«

Mož je Gaba prav hudo pogledal in zarentačil nevšečno. S palico je okrenil in ni dosti manjkalo, da ni udrihnil po predrznem Gabu. No, Gab se je previdno umaknil in stopil tri korake nazaj. A tedaj je zabrundal medved kot kovaški meh in se pognal, pa zamahnil po fantu. Zadel je prav nemilo Gaba v hrbet, da je deček odrfčal kakor žoga in padel po cesti, kakor je bil dolg in širok. — »O jomine!« je zavrisknil v strahu. »Medved me bo — jomene, medved me bo... Pomagajte!«

Naglo se je potem pobral in zdrvel na vso sapo k staremu očetu. Oklenil se ga je in sopel ves preplašen. — »Ti nesrečni galjot!« ga je kregal stari oče. »Kaj si si izmislil! Z medvedom se boš igral, s samim divjim medvedom? Boga zahvali, da te zver ni pobila, ampak samo oplazila s šapo! Pa si boš tudi to zapomnil, fant!«



»Oh, oče, bom si zapomnil medveda,« je trepetal Gab, dasi se ni bal, ker je vedel, da je pri starem očetu varen. »Pa me je tudi udarila kot s polenom zver nemarna. Ne bi bil verjel, da je medved tako hudoben in nagel. Bom si zapomnil, vam rečem, oče!«

Črni mož je potem vodil medveda po ozkem trgu gor in dol. Potlačeni klobuk si je snel z glave in pobiral vanj groše, ki so mu jih metali ljudje. Nato je odšel z medvedom po cesti skozi vas. Otročad mu je sledila od daleč, ker je je bilo medveda

zdaj še bolj strah. A Lipnikov Gab je brž pozabil medvedje šape. Stekel je naprej, stopil tik za medveda in ga je oponašal v hoji in brundanju. No, medved se pa ni zmenil zanj, ampak je stopal počasi za črnim možem. Pa se je Gabu radi tega zameril — kar jezica ga je pograbila in zarsbelo ga je po dlani. Sklonil se je in pobral kamen, pa ga je zalučal v medveda. Pač je zadel kamen, a zverine to ni nič zbolelo. Še okrenila se ni, ampak zavila okrog ovinka in izginila otročadi izpred oči.

Stari oče je odšel domov. Toda otroci so ostali še vedno na cesti in so se glasno pogovarjali o medvedu. Pridružil se jim je tudi Lipnikov Gab in jih je pričel zasmehovati. — »Oh, vi ste pa pravi junaki! Pred boro rožo-ponožo ste se tresli kakor zajčki pred mačko, a medveda se še od blizu pogledati niste upali. Stavim že zdaj, da ne veste, kako izgleda prav za prav. Ali je bil črn ali bel? Hahaha! Mene poglejte, ki sem se z medvedom skoro igral in sem mu vrgel kamen v hrbet, da je trikrat poskočil... Junaki ste, joj, strašni junaki!«

Otročadi ni bilo všeč Gabovo zabavljanje. Pričeli so godrnjati, pa tudi dve ali tri pesti so se že stisnile in na skrivaj zažugale Gabu. A Gab se je razkoračil in se je še huje postavljaj. — »Kaj se boste vi repenčili, ki ste zajčki?« je druge sramotil. »Jaz se lahko ponašam, ker se nisem ustrašil takega-le medveda. Vi se pa bojite še rože-pononže in se tresete pred njo. Jaz vam pa povem, da bo še danes za mojim klobukom. Še danes se bom postavljaj z njo, da se boste vi od jeze kar kisali. Boste že videli, kaj je Lipnikov Gab...«

Otročad se je ustrašila, in Grilčev Šimen se je celo prekrižaj, pa je rekel: »Nikar, Gab! Pusti rožo-ponožo! Ali ne veš, kaj so rekli stari oče? Rekli so, da bo nesrečen tisti, ki bo utrgaj rožo-ponožo... Zato premisli to malo, Gab, in ne govori tako!«

A Gab se je zasmelaj, pokazaj pest Šimnu in mu rekel: »Kaj boš javkaj Šimen? Ne boj se radi mene! Lej, pravkar zdajle grem na Mucno goro po rožo. Kar zdajle, vidiš...«

In Gab se je obrnil, da se napoti po cesti. Pa otroci so se resnično zbalj zanj in so hoteli, da ga zadrže. Obkolili so ga in ga niso pustili nikamor. Pa Gab se ni dolgo pomišljaj. S komolci je odrinil otročad in jo osuval s pestmi. Stekel je po cesti navzgor. Vrh klanca se je ustavil in in se je zasmelaj otrokom. — »Pa ste res junaki — jomene, to ste junaki!« — — »Pojdite z mano, če se upate! Po rožo-ponožo grem na Mucno goro, po rožo-ponožo! Kdo gre z menoj, hej, kdo?«

Otroci so se spogledavali strahoma. Samo z rokami so mahali, razkropili se in smuknili vsak na svoj dom. Cesta je bila prazna, in na nji je ostaj sam Lipnikov Gab. Stekel je po cesti naprej. — »Vedel sem, da so take mevže,« je pomišljelaj. »Zaradi siromašne rožice se tresejo. A rožica jih ne bo ugriznila, kakor tudi mene ne bo, ko jo odtrgam in si jo zataknem za klobuk. Hehe, to se jim bom smelaj in jim strgal korenček...«

Gab je že prišel iz vasi. Do hriba je dospel in se napotil naravnost po stezi navzgor. Da bi mu bil krajši čas, je pričel veselo žvižgati in



pokati s prsti. Kmalu je bil pri treh samotnih macesnih in je spet zagledal čudovito rožo, ki je cvetela za zadnjim macesnom. Gab je stopil tik do nje. Že je iztegnil roko, da utrga krasni cvet. A hipoma roko povesi. Spreletelo ga je nekaj mrzlega. — »Kaj, če je stari oče le govoril resnico?« je pomislil. »Pa kakšna nesreča naj pride? I, nemara se strga divji medved črnemu možu z verige in pobegne. Pa prilomasti semkaj in me požre? ... To bi bila pač nesreča. Zato pa bi bilo morebiti bolje, da pustim rožo-ponožo v miru...«

Gaba je resnično stresel mraz, ko se je domislil očetove grožnje. Vsedel se je na kamen, z roko si podprl glavo in strmел na rožo, ki se je tresla v rahlem pomladnem vetrecu. Čimdlje jo je gledal, tembolj mu je bila všeč samotna roža. Kar oči so se mu svetile ob misli, kako bi se postavil v nedeljo na vasi, ko bi šel k maši in bi imel za klobukom lepo rožo. Vsi ljudje bi strmeli vanj in ga zavidali. In čudili bi se, jej, čudili... »Utrgaj rožo, Gab, utr gaj jo!« mu je nekaj govorilo. »Kaj se obotavljaš in bojiš? Stari oče, kaj ve —? Ali si fant, Gab, da cincaš? Utrgaj to zel, utr gaj!«

Gab je poslušal ta glas in se smehljal. Skočil je na noge in stopil tik do rože. Z roko se je dotaknil in jo pobožal po žametnem cvetu. »Rožica-ponožica!« ji je rekel. »Zelo si lepa in zato tudi hudobna nisi. Prelepa si in zato te moram utr gati... Pa mi nikar ne zameri...«

Še preden se je Gab prav zavedel, je že okrenil roko. Pritisnil je močno s prsti in steblo rože-ponože je zaječalo komaj slišno in se sklonilo. V Gabovi desnici pa so tičali vsi trije krasni cveti in so dehteli tako močno, da je fanta stresalo. Za trenutek je šinil z roko preko čela, potem pa se zasmel. Trdneje so prsti oklenili zlahodne cvetove in Gab je zavriskal... »Rožica-ponožica!« je viknil. »Pa sem te le utr gal! — Lej, nesreče in medveda pa nikjer... Oj, rožica-ponožica! Pa si le moja!«

Gab je zavihтел utr gano rožo in zdrvel z njo po stezi navzdol. Po vsem hribu je tekел in se ni ustavil prej, da ni dospel v samo vas. Tam pa je skril čudovito rožo pod suknjič in se muzal, neprestano muzal...

